

Sagen, alle gerne vil glemme

Under en indædt kamp med Taleban i efteråret 2010 dræbte danske soldater fem civile, heraf to børn, og sårede fire. Sagen blev mørkelagt af hensyn til efterforskningen og de efterlattes sikkerhed, men selv fem år efter har kun meget få af de involverede lyst til at tale om den tragedie, der udløste Afghanistan-krigens største kompensation

Af Charlotte Aagaard og Rasmus Raun Westh

»Det var en forfærdelig tragisk sag, som berørte os dybt. Det var jo næsten hele mandens familie, der gik til.« Sådan beskriver den daværende danske styrkechef Lennie Fredskov den begivenhedsrække, som onsdag den 6. oktober 2010 frarøvede en afghansk bondemand fire af hans nærmeste familiemedlemmer, heraf to børn, og sårede fire, heraf tre børn. Vi kan kalde bondemanden Muhammed Khan, for hans rigtige identitet er stadig en velbevaret hemmelighed. Det samme er navnet på den landsby nord for Gereskh, som han kom fra.

I de ganske få dokumenter om sagen, som Information har fået ved aktindsigter hos Forsvaret, er alle oplysninger, der kan identificere ofrene og deres pårørende eller de nærmere omstændigheder omkring tragedien, systematisk fjernet af hensyn til de overlevendes sikkerhed. Hos Forsvarets Auditørkorps, der undersøgte sagen, afviser fungerende auditør Jan Mortensen at udlevere noget som helst om denne eller andre sager om civile tab. Begrundelsen er, at der er tale om straf-

feretslig efterforskninger, som ikke er omfattet af offentlighedsloven. Og hos de soldater, som var ansvarlige for tragedien den skæbnsvangre onsdag i Green Zone, er lysten til at fortælle, hvad der egentlig skete, meget begrænset.

Alligevel er det lykkedes at stykke en mosaik sammen, der giver et vist indblik i, hvad der skete.

Charlie i ildkamp

Den 6. oktober 2010 er det Charlie-kompagniets tur til at gå patrulje nord for den såkaldte Patrol Base Line, som danskerne netop få måneder tidligere har etableret tværs over den frodige Helmand-dal for at holde Taleban borte fra hovedbyen Gereskh.

Anden deling, som består af premierløjtnant og delingsfører Jakob Frølund og cirka 30 mand, forlader patruljebase Spondon sammen med en enhed fra den afghanske hær og begiver sig i retning af Helmand-floden, lidt længere mod øst.

Alt går glimrende indtil lidt før klokken 18, da delingen bliver beskudt med håndvåben. De danske og afghanske soldater befinder sig et godt stykke fra den nærmeste patruljebase, Malvern, der ligger som den sydligste af de fire danske baser, som udgør Patrol Base Line. Det er umuligt bare at vende om, så der er ikke andet for end at forsøge at skyde sig fri. De danske soldater og deres afghanske kolleger besvarer ilden, først med håndvåben, men det er ikke nok til at stoppe Talebanerne, der bl.a. skyder fra en lokal compound eller gård. Efter en melding over radioen får danskerne ildstøtte fra patruljebasen Bridzar, så de kan begynde at trække sig tilbage i sikkerhed.

På vej tilbage bliver Frølunds folk imidlertid igen beskudt og må nok en gang bede om hjælp fra de danske morterer inde på Bridzar-basen. Også en britisk apache-helikopter kommer dem til undsætning, og tilbage-trækningen kan fortsætte, selv om Talebans kugler stadig fløjter Jakob Frølund og hans mænd om ørerne. Trods den konstante beskydning lykkes det senere på aftenen de danske og afghanske soldater at nå hjem til

Spondon-basen, uden at nogen af dem er kommet noget til.

Så godt står det imidlertid ikke til på Mohammed Khans gård, som danskerne har ramt med flere af mortargranaterne fra Bridzar. Ifølge Informations oplysninger besætter Talebanerne familien Khans gård og bruger den som base for angreb på danskerne, mens familiens skrækslagne kvinder og børn gemmer sig inde i hovedhuset, der befinder sig indenfor den traditionelle compounds tykke ydermur. Herinde har de fleste afghanske bønder ofte både et hovedhus, hvor familien bor, et gæstehus, stalde og helst også familiens have og frugttræer – alt sammen beskyttet af en høj firkantet ydermur, bygget af ler.

Sådan en afghansk compound kan sædvanligvis modstå kugler fra almindelige håndvåben uden problemer. Men selv om mortererne er det mindste krumbanevåben, danskerne råder over, kan granaterne nemt pulverisere en afghansk bondegård – sådan som der sker denne aften nordøst for patruljebase Melvern.

For Muhammed Khan og hans familie bliver danskernes valg af våben skæbnsvangert. Da ildkampen er slut, ligger fem af den afghanske families medlemmer døde på gulvet, heriblandt to af Mohammed Khans børn. Og fire andre fra familien, herunder to børn, er alvorligt sårede.

Hvordan de kommer på hospitalet i Lashkar Gah vides ikke, men det gør de, viser Forsvarets dokumenter – og alle fire overlever.

Hændeligt uheld?

Det store spørgsmål er, om danskerne vidste, at der var civile i huset. Forsvarets Auditørkorps mener nej, og dermed frikender korpschef Jakob Frølund og hans deling for ansvar. Ifølge krigens regler er det ikke forbudt at slå civile ihjel, bare man har gjort sig tilstrækkelige bestræbelser for at undgå, at civile kommer i skudlinjen. Og det gjorde soldaterne her, mener auditorerne.

Daværende styrkechef Lennie Fredskov vil ligesom de fleste andre soldater, Information har været i kontakt med, ikke tale om den konkrete sag, hvor Mohammed Khan mi-

ster størstedelen af sin familie. Men han vil gerne forklare, hvor svært det er at vide, om der er civile i en compound.

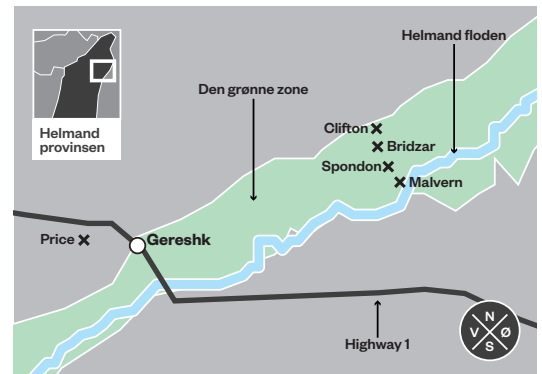
»Når man sidder i myrehøjde med kuglerne flyvende om ørerne, så er det for det første meget svært at se præcis, hvor der bliver skudt fra. Og det er også umuligt at se, om der be-

finder sig civile inde i et hus,« siger Fredskov, der i dag er brigadegeneral og forsvarsattaché ved den danske ambassade i Moskva.

»Mange har den opfattelse, at vi er alvidende på grund af den moderne teknologi, vi har til rådighed, men det er ikke rigtigt. Vi kan måske se skytten inde i gården, hvis vi har eyes

DEN GRØNNE ZONE

De fire militærbaser Clifton, Bridzar, Spondon og Malvern udgjorde den såkaldte Patrol Base Line, som danskerne etablerede tværs over Helmand-dalen for at holde Taleban borte fra hovedbyen Gereskh. Morterangrebet, som dræbte de fem kvinder og børn, fandt sted nordøst for patruljebase Malvern.

Kilde: forsvar.dk / Grafik: Jesse Jacob/iBureauet

Danske soldater i Helmand i færd med at undersøge en bygning. Det er ofte yderst sparsomt, hvad Forsvaret har fortalt, når civile afghanere er blevet dræbt af danskere. Information genfortæller her en sag, hvor flere familiemedlemmer døde efter et dansk morterangreb mod en gård. Foto: Erik Refner

in the sky, men vi kan ikke se, hvem der befinder sig inde i bygningerne.»

Det bekræfter Nikolaj Thide, der var presse- og informationsofficer for den danske Helmand-styrke, da tragedien skete. »Når man så ser en compound udefra, er det umuligt at se, om der stadig befinder sig nogen på den anden side. Faktisk er det indimellem umuligt overhovedet at se, at der er tale om en gård, fordi den firkantede lermur rundt om gården ligner alle de andre mure. En afghansk compound er bygget som et fort – netop for at man ikke skal kunne se, hvad der foregår inden for murene,« siger han.

Desuden var det normalt, at civilbefolkningen forlod området, når det trak op til kamp, understreger han.

En bonde banker på

Næsten tre uger efter den tragiske onsdag banker Mohammed Khan på jernporten til patruljebase Bridzar. Det er blevet den 25. oktober, og de danske soldater har nærmest glemt det voldsomme slag med Taleban. Det er derfor med en vis undren, de møder Khan, da han ved hjælp af en militær tolk fortæller, at fem kvinder fra hans familie er blevet dræbt og fire såret. Han mener, det er danskernes skyld.

»Vi undrede os især over, hvorfor han kom så sent,« fortæller Nikolaj Thide.

»Vi syntes, det var meget underligt, at han først kom tre uger efter,

hans familie var blevet ramt, men han fortalte, at han havde været nødt til først at høste, tørre og sælge sine afgrøder i provinshovedstaden Lashkar Gah, før han kunne tage sig af det. Desuden skulle han også først finde nogen, der kunne køre ham til basen. Det siger en del om, hvor fattige folk er i Helmand, at de er så afhængige af høsten, at den kommer for alt andet.«

De danske militærpolitfolk går i gang med at undersøge sagen nærmere og finder ud af, at det er rigtigt nok, at danskerne har været i kamp med Taleban den 6. oktober nordost for patruljebase Malvern. »Det var et større detektivarbejde, før de fandt ud af, at hold da kæft, det passede sgu. Den var god nok,« husker Nikolaj Thide.

Sådan husker Lennie Fredskov også forløbet.

»Sagen blev undersøgt meget grundigt, bl.a. fordi der var gået et stykke tid, siden det var sket, og kunne det nu passe? Men det kunne det jo desværre.«

Mohammed Khan bliver transporteret til den danske hovedlejr Price, hvor han gentager sin beretning og fortæller at han ikke selv var hjemme, da gården blev ramt af flere morterer, og at de fire sårede familiemedlemmer ligger på hospitalet i Lashkar Gah, ude af stand til at komme til Price.

Ti dage efter Muhammed Khans besøg meddeler Forsvaret på sin

hjemmeside, at den danske kampgruppe er i gang med at undersøge oplysninger om civile tab. Mohammed Khan anklager ikke danskerne for sine tab, men derimod oprørerne, der »indtog hans hjem og indrettede det til en kampstilling«, skriver Nikolaj Thide i en mailkorrespondance, som indgår i Informations aktindsigt.

Næstkommanderende for den danske styrke, oberstløjtnant Thomas Funch Pedersen, forsikrer, at »anmeldelsen bliver behandlet med største seriøsitet. Kampgruppen har sat alle tilgængelige midler og ressourcer ind for at afdække kendsgerningerne i denne sag«, siger han.

Blandt andet tager styrkens chef-læge på sygebesøg i Lashkar Gah, og Forsvarets Auditørkorps ankommer til Helmand for at undersøge, om danskerne har foretaget sig noget, der er i strid med reglerne for magtanvendelse eller folkeretten.

Præcis hvornår auditørerne ankommer til Helmand er uklart, men soldaterne tager dem blandt andet med ud på en særlig patrulje for at fotografere Mohammed Khans gård. De sårede fra Lashkar Gah bliver også hentet til Price-lejren og undersøgt nærmere.

»Det var grænseoverskridende, men der skulle samles beviser,« fortæller en soldat, der var til stede, men ikke har lov at tale om sagen.

Lennie Fredskov vil ikke af- eller bekræfte detaljer i efterforskningen af sagen, men han siger, at »det ge-

nerelt er vanskeligt at undersøge en sådan sag, fordi steder, hvor hændelsen er foregået, ofte ligger i en kampzone«.

Lidt mere end to måneder efter den tragiske episode godkender Forsvarets Arbejdsskade- og Erstatningskontor samt Hærens Operative Kommando, at de danske styrker i Price udbetaler såkaldt kulancemæssig godtgørelse til Mohammed Khan, 267.050 kr. Ifølge Informations aktindsigt udbetaler holdets Cimic-officer, der har ansvaret for forholdet til lokalbefolkningen, pengene til Mohammed Khan, der pakker de mange sedler ind i et stort klæde og slynger det over skulderen, før han siger farvel og går ud ad porten. 2.654.500 afghani får den afghanske familiefar i kompensation plus 16.000 afghani til transporten frem og tilbage til Lashkar Gah.

I den interne mailveksling understreger forsvarrets sagsbehandler, at »sagen behandles som FORTROLIG P og NEED TO KNOW«, indtil Auditørkorpsset er færdig med at undersøge sagen.

Ingen regler overtrådt

Det sker fire en halv måned, efter Mohammed Khan mister sin familie. Den 14. marts 2011 meddeler daværende auditør Peter Otken på Auditørkorpsets hjemmeside, at »undersøgelse af oplysninger om utilsigtet følgeskadevirkning på civile« er afsluttet.

Danskerne er frikendt for at have handlet i strid med magtanvendelsesreglerne og folkeretten under kampene med Taleban den 6. oktober 2010.

»Auditøren finder ikke – uanset de tragiske konsekvenser – grundlag for at antage, at der er sket nogen overtrædelse af de gældende regler for magtanvendelse,« skriver han.

Om selve forløbet konkluderer Otken, at »de dræbte og sårede må antages at være blevet ramt af mortérlid« og beskriver målet for de danske mortérangreb som værende »formodede oprørere«, der havde beskudt danskerne fra »stillinger omkring en ejendom«.

Forsvarets Auditørkorps understreger desuden, at civile tab »ikke

i sig selv indebærer nogen overtrædelse af ... den humanitære folkeret«.

Peter Otken husker ikke den konkrete sag, men siger, at »de såkaldt utilsigtede følgeskader på civile eller civil ejendom som udgangspunkt ikke er en overtrædelse af reglerne i den humanitære folkeret – selv når civile bliver dræbt. Derfor medfører de heller ikke noget juridisk erstatningsansvar for Danmark.«

Når Danmark alligevel gav Mohammed Khan 267.050 kr., er det derfor ikke en anerkendelse af, at de danske soldater har gjort noget forkert, understreger han.

Det har ikke været muligt at lokalisere Mohammed Khan, ligesom en række af de implicerede ikke har ønsket at udtale sig om denne sag.

Information har desuden fået afslag på et interview med chefen for indsættelsesafdelingen i Værnsfælles Forsvarskommando, Jens Lønborg, om de civile tab, Forsvaret var årsag til i Afghanistan.

caa@information.dk

SERIE

Krigens tredje våben

✘ I forbindelse med Danmarks otte år lange krig i Helmand udbetalte de danske soldater tusindvis af kompensationer til civile afghanere for skader på ejendom, dyr og mennesker som led i kampen om hearts and minds. Ved hjælp af aktindsigter hos Forsvaret kan Information kortlægge krigens tredje våben – pengene – og den rolle de spillede i det afghanske projekt.

✘ Læs mere i avisen og på information.dk og gå selv ned i de mange udbetalinger på www.information.dk/undskyld